

הרב אורן צדוק

ראש בית הוראה 'נור הוראה'

מח"ס שו"ת אורן של חכמים שני חלקים ומנחת מרחשת ועו"ס

כיבוי להבת הגז ביום טוב על ידי נתינת חייץ כסבין וכף, בין עגולת כירת הגז להתקן הבטיחות שבצדה

סמוך ונראה לראש השנה שנת תשע"ח, קול התור נשמע בארצינו, בהיתר כיבוי שלהבת הגז שבכיריים בעיצומו של יום טוב באמצעות הנחת כפית או סכין וכדו', על מנת שזו תהא חוצצת בין עגולת כירת הגז לבין התקן הבטיחות המצוי בצדה. ועיקר טעם ההיתר הנאמר בזה, שהוא כיבוי בדרך גרמא. זאת, משום שרק כעבור מספר רגעים נכבית האש על ידי פעולה זו, ונמצא שכל מעשהו אינו אלא גרמא, ומותר מדין גרם כיבוי ביום טוב. ואמרת בעניי לדון בעיקרן של הדברים והעולה מהם למעשה, וזה החלי.

א.

תיאור פעולת ההתקן

הנה טרם נבוא אל עמ'ק יהושפ'ט - בירורו של הדין, ראיתי ונתון אל לבי לתאר תחילה את דרך פעולת מנגנון הבטיחות של כיבוי הגז, כדי שנבוא ממנו עד תכונתו. משנת תשס"ד ואילך, נאסר על פי חוק למכור כיריים של גז רגילות שאין בהן התקן בטיחות, שיעודו הוא למנוע את מעבר הגז כאשר האש נכבית, מפני סכנת דליפת גז. התקן הבטיחות פועל בעקרון פיסיקאלי המכונה "האפקט התרמו-אלקטרי". ביאור עקרון זה, שכאשר קיים הפרש טמפרטורה קיצוני בין קצוותיו של מוליך, היינו שקצה אחד חומו רב מעל פני הקצה השני בשיעור ניכר, נוצר מחמת כך שדה חשמלי 'אלקטרו מגנטי' פנימי בתוכו^(א).

(א). הגדרת 'נוצר' זרם אלקטרו מגנטי שאחוזי בה, אינה מדוייקת, היות שבכל החלל כולו יתכנו זרמים שונים מבלי כוונת מכוון אלא מאליהם נוצרו (ברצון ה' יתברך). זאת, משום שיש שינויי טמפרטורה רבים קיצוניים בין מקום למקום ובין עצם לעצם, וזאת על פי העקרון הנוכר. ואם כן, נמצא שכבר קיימים הם בעולם, ולא 'נוצרו' בעקבות פעולה זו או אחרת. אולם, למרות זאת קשה לראות את פעולת ההתקן הנוכר, כ'הגברת' הזרם הקיים דייקא. כיוון שכעת בחימום ההתקן, נוצר זרם ממש שבוכוו לפעול את לחיצת הקפיץ, ואילו שאיפתנו ליצירתו, כך שביחס למציאות זו המתקבלת כעת, לא נחשב המצב הקודם כקיים כלל, כדי שנבוא אל מצב זה להגדירו כמתרבה ומתוסף על הקודם. מה גם שלא היה ידוע לנו כלל ועיקר מזרמים אלו הנוכרים, שלא היו במוחש, מה שאין כן זה המתרחש כעת, שהוא מורגש בפעולתו. ולכן ההגדרה בפעילות חימומה של המתכת, היא כיצירה ממש, ומה שהיה עד עתה, כמאן דליתיה דמי. ואף אם יהיה מוגדר כמתוסף על הקיים, יהא נחשב כמוליד. שכל תוספת על העיקר נחשבת הולדה. שכ"כ המגן אברהם (סי' תקי"א סקי"א), והעתיקהו האחרונים להלכה, יעויין שתל"ז (סקי"ד), חמד משה (או' ג'), משנ"ב (סקכ"ו), כה"ח (סקמ"ו), ועוד, דלא כשולחן ערוך הרב (ס"ז) שהתיר. והעולה על כולנה, מאן מפסי שהיה כאן לפני ההדלקה, שינוי במידות החום עד כדי יצירת זרם, הרי במצב רגיל, היינו קודם השימוש בכירת הגז, שתי המתכות היו קרות, ובודאי אין זרם ביניהם, אלא א"כ היה כאן גורם כלשהוא שחיממן, ואנו על דרך הרגיל דייגינן.

האוצר ◆ גיליון ל"ג

אשר על כן, בתוך התקן בטיחות זה מובנה חיישן חום, המורכב משתי מתכות מוליכות חום במידה שונה זו מזו. וכאשר נדלקת להבת כירת הגז לשימוש, נמצא שתוך זמן קצר מאוד (של מספר שניות), יש הפרש טמפרטורה ניכר בין שתי אלו המתכות. מתכת אחת חמה יותר מהשנייה, ועל ידי כך נוצר הפרש מתח גדול ביניהם היוצר מעגל חשמלי (וההכרח, שחומר המתכות יהיה שונה זה מזה. שאם יהיו עשויות מחומר זהה, שום מתח לא ירשם במד-המתח, ולא יוצר שום דבר מעצם חימום).

והנה, קודם שהוחל החוק הנזכר המחייב התקן זה, כאשר היו רוצים להשתמש בכירת הגז, היו לוחצים את הכפתור פנימה ומסובכים אותו למידת הלהב הרצויה לבישול. והיה נעל שם בסיבוב זה, עד שיחזירנו האדם חזרה בסיבוב אל מקומו הראשון, לעצור את מעבר הגז. וכל שלא עשה כן, אף אם האש היתה נכבית על ידי רוח וכדומה, מעבר הגז היה נשאר פתוח להיותו נודף בכל חלל הבית, ונכנסים לחשש סכנת דליפת הגז.

והתקן הבטיחות הנזכר מטרתו למנוע חשש זה. היות שכל אימת שהאש תיכבה מכל סיבה שהיא, יסגר מיד מעבר הגז ותימנע דליפתו החוצה, אף אם כפתור הגז עדיין לא הושב אל מקומו כבתחילה. ודרך פעולתו בחסימת מעבר הגז על פי האמור הינה כדלהלן.

כיום, לאחר החלת החוק הנזכר, השסתום הקפיצי בכירת הגז הנלחץ באמצעות דחיפת הכפתור, אינו נתפס אחר לחיצתו כבשנים עברו, אלא חוזר הוא על ידי הקפיץ אל מקומו הראשון, לסגור חזרה את מעבר הגז. ואמנם לחיצה ממושכת על הכפתור מאפשרת את מעבר הגז לצאת, כל עוד ידו של האדם לוחצת.

והגורם להשאר מעבר הגז פתוח, על מנת שנוכל להשתמש בו, מבלי צורך להמשיך ללחוץ על הכפתור כל העת, הוא אותו התקן בטיחות שהותקן בכירת הגז. שעל ידי הדלקת הכירה, מתחמם מנגנון זה המצוי סמוך לה בצדה, והפרש החום הקיצוני שבין שתי המתכות, יוצר כאמור שדה חשמלי פנימי, שמונע במציאותו מן השסתום הקפיצי לחזור חזרה אל מקומו לסגור את יציאת הגז. וזאת, על ידי זה שהוא דוחק ולוחץ אותו במקומו, ועקב כך נשאר מעבר הגז פתוח. ומכיוון שעצם חימומן של המתכות יוצר זאת, על כן אם תיכבה להבת הגז על ידי סיבה כל שהיא, יתקררו המתכות שבתוך ההתקן, ויתבטל על ידי כך השדה החשמלי שהיה קודם לכן דוחק את הקפיץ, וישוב השסתום אל מקומו הראשון לסגור את מעבר הגז, לבלתי הפלט ממנו².

ב.

יסוד ההיתר הנאמר בנתינת החייץ הינו משום גרם כיבוי

והנה, יומא כי האידנא (ערב ראש השנה תשע"ח) נשמע ההיתר ברבים, שיש אפשרות לכבות את הגז ביום טוב לאחר שהשתמשו בו לבישול. זאת באמצעות נתינת דבר מה, כסכין וכדומה, לחצוץ בין התקן הבטיחות הנזכר ללהבת הכיריים. ומטרת נתינת חציצה זו היא כדי שלא יהא מגיע החום כבראשונה אל ההתקן. ועקב כך ימצא, שמדת חומה של המתכת מוליכת החום תהא

(ב). הנה יש לדייק ולומר, שחורת השסתום הקפיצי אינה נעשית רק כשהתבטל לגמרי השדה אלקטרו מגנטי, אלא אף קודם לכן. זאת, משום שלחץ הקפיץ לחזור אל מקומו, פועל את פעולתו זו, כבר בהתרופף קמעא הלחץ שיצר השדה האלקטרו מגנטי.

מתמעטת והולכת, ובהתאם לכך יתבטל המעגל החשמלי. ובעקבות כך תשתחרר אחיזת השסתום הקפיצי, ויהא חוזר מיד אל מקומו הראשון לסגור את מעבר הגז לכבות את האש. ועיקר הנימוק שניתן להיתר נתינת חייץ זה, אף שבגיננו נכבית האש, הוא משום שפעולה זו מוגדרת 'גרם כיבוי', המותרת ביום טוב. וזאת, מחמת שלא נעשה הכיבוי מיידית לנתינת הדבר החוצץ, אלא רק כעבור מספר רגעים, כפי הנראה לעינינו.

סתירת נימוק ההיתר שהוא משום גרמא

ואמינא אנא, שאם התקן זה היה רק חיישן בעלמא, חיצוני לכירת הגז, שכל פעולתו היא רק לזהות אם כתבה האש, ובעקבות כך הוא היה משחרר את השסתום הקפיצי חזרה אל מקומו, היה שייך להגדיר את מעשה חציצת הסבין וכדו' כגרמא, באשר אין תוצאת כיבוי הגז נעשית מיידית אלא רק כעבור מספר שניות.

אולם, לאור התיאור האמור למעלה באופן פעולת חיישן הטמפרטורה המכונה 'תרמו קאפלי', אין הדבר כן. שאין הוא חיצוני כלל ועיקר למערכת כיבוי הגז, אלא הוא עצמו אפס זולתו, פועל בלחיצת השסתום לבלתי חוזר אל מקומו הראשון. וכאשר ניתן החייץ בינו לבין עגולת כירת הגז הדולקת, מתבטל 'מיד' השדה ה'אלקטרו מגנטי' שאחז בקיומו את השסתום לבלתי חוזר אל מקומו הראשון.

והטעם לכך שאין רואים שהאש נכבית מיד, למרות שהפעולה מתבצעת, כאמור, מיידית לנתינת החציצה, הוא משום שמיד ברגע הנתינה, מידות החום הולכות ויורדות מטה מטה עד לביטולו של השדה 'אלקטרו מגנטי' שלוחץ את השסתום, וזה תהליך שלוקח זמן. ועכ"פ לא בשל כך ייחשב כ'גרמא', היות ש'מיד ממש' ברגע נתינת החייץ, כבר הולך ומתבטל השדה האלקטרו-מגנטי עד לביטולו המוחלט, ומשתחרר הקפיץ ברגע כמימריה עקב כך, לסגור את מעבר הגז. ולביאורן של דברים.

ביאור מדוע לא נחשב ביטול השדה ה'אלקטרו מגנטי' כ'גרמא', למרות שרישומיו

ניכרים רק כעבור זמן

הנה, לא כל דבר שתוצאתו מתקבלת כעבור זמן לעשיית המעשה, מוגדר הוא כגרמא. שאם כבר מרגע ראשון נפעלת פעולתו מחמת מעשה הנעשה בו כעת, רק שרישומי תוצאות מעשה זה באים לידי ביטוי כעבור זמן, מטעם שכך הוא תכונתו, לא ייחשב כגרמא אלא מעשה ישיר.

וכדי לבאר זאת אנקוט בדוגמא חריגה. הנה ברור שאם יטול אדם את נפש חבירו באמצעות חניקתו, הרי לא נאמר שמכיוון שהוא לא מת מיד בפעולה זו אלא רק כעבור מספר שניות, נמצאת מיתתו בגרמא ולא מעשה ישיר. זאת, מטעם שכבר מרגע ראשון פועל הוא במעשה זה את מניעת האויר ממנו, ונחשב זה בשל כך מעשה ישיר. למרות שבפועל באלו הרגעים הראשונים, עדיין לא ניטלה נפשו הימנו, וחי הוא לכל דבר, גטו ופוטור את אשתו מן הייבום.

מכל מקום בהינטלה הימנו לבסוף, הרי החונקו נחשב כרוצח ממש ולא כגורם לכך (יעיין רמב"ם הלכות רוצח פ"ג ה"ט) [וזאת בתנאי, שאכן ימשיך באותו מצב של לפיתת גרונו עד נטילת נפשו לבסוף בפועל].

שורש החילוק שבין גרמא למעשה ישיר, כאשר התוצאה נראית כעבור זמן

היות שעיקר החילוק בין גרמא לבין מעשה ישיר, כאשר התוצאה מתקבלת כעבור זמן, הוא אם כבר מרגע ראשון פועל הוא ישירות את פעולת האיסור או לאו. שאם הוא אינו פועל את מעשה האיסור כבר מרגע ראשון אלא רק מכין את התשתית לפעולת האיסור שתרחש כעבור זמן, אין זה מעשה ישיר אלא גרמא.

כגון הנחת כדי מים בריחוק מקום מן האש, או הרטבת טלית בוערת בצדה השני ועוד. שלא פעל במעשה זה מאומה בכיבוי האש, רק יצר את אפשרות הכיבוי, שתרחש בעת בא האש 'מכוחה העצמי' אל מקום המים. בזה הוא שאנו מבחינים בכך, שלא נעשה מעשה הכיבוי אלא רק כעבור זמן, להחשיבו כגרמא. כיוון שהמעשה הנעשה ברגע ראשון, לא פעל מאום בגוף האיסור.

אולם, אם המעשה נפעל כבר מרגע ראשון כדבר האמור, והתהליך ליצירת האיסור מתרחש והולך מאליו ואילך, אף שרישומיו בפועל אינם ניכרים כעת אלא רק לאחר כעבור זמן, יהא נחשב בכך מעשה ממש^ג.

והנה, בנידוננו כאשר נותן הוא את הכפית לחצוץ בין האש להתקן הבטיחות, מיד פועל הוא בפעולת חציצה זו בצנינונה של המתכת, וממילא להמשך ביטול השדה האלקטרו מגנטי. ואף שרשמי מעשהו זה נראים רק כעבור מספר רגעים, הרי זה מעשה ישיר. שהרי מיד נפעל בה הצנינון.

ג.

הנחת החציצה מוגדרת מעשה ישיר ממש ולא כלאחר יד

והנה, מצד הסברא נראה לומר, שהנחת הדבר החוצץ בין להבת הגז לבין התקן הבטיחות, נחשבת מעשה ממש ואין זו דרך שינוי וכלאחר יד. זאת, בהיות שיסוד ייעוד ההתקן הוא מניעת מעבר הגז. ו'דרך שימוש' היא בצנינונו בכל דרך שתהא, הן משב רוח, הן בגלישת נוזל מן הסיר, הן בכל דרך בה יצטנן. ואינו כשאר מכשירים, שיש להם דרך פעולה מוגדרת, וכל המשתמש בהם אחרת מכך, נחשב כלאחר יד ודרך שינוי.

ולכן אם האדם ישפוך מים על ההתקן או שיפעיל מאוורר בכח גדול, ועל ידי כך יצטננו המתכות, הדבר יחשב 'דרך שימוש', דבר שוודאי לא היה נחשב כן בשאר דברים. וזאת, משום

ג). כעת ראיתי בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' י"ג) חילוק כזה. ודימויו הוא במי ששופך מים במקום מדרון ויגיעו המים כעבור זמן לכבות את האש, שאינו כגרמא שברגע הפעולה לא פעל עדיין מאום. ונידון דידן עדיפא טפי לראותו כמעשה ממש.

שלתכלית זו הוא נוצר, לכל תופעות השכיחות ושאינן כן. ולכן כאשר האדם מניח את החייץ, מונע הוא את בא חום האש, שהוא העיקר ביצירת המעגל החשמלי, ובמעשהו זה מפסיקו מלהתחמם.

אין מקום להגדיר פעולה זו כפסיק רישיה

ואף אין להחשיב פעולה זו כפסיק רישיה, בהיותו מתעסק בענין אחר ולא בעצם ביטולו עצמו. זאת, משום שבמעשהו זה כל עיקר כוונתו הינה לכך. ולא נאמר גדר 'פסיק רישיה' אלא רק במקום שכוונתו היא למעשה היתר, ובעקבות כך נעשה בהכרח מעשה איסור. אולם, כאן כאמור, כל עיקר עסקו הוא צינן המתכות בדרך זו שבירר לעצמו. הגע בעצמך אם ימנע את הרוח בכוונה מללבות את האש על ידי סגירת דלת. או אם יכפה כוס על גבי הנר על מנת לכבותו, כדי למנוע ממנו את החמצן. או שיקפל צינור גז כדי למנוע ממנו את המעבר הגז לכיריים, יחשב בכך כפסיק רישיה. וכן הוא בנידון דידן, למרות שעשה מעשה 'תמים' של הנחת כפית, מכל מקום כיוון שמטרתו וכוונתו היא למנוע את בא חום האש מבא אל התקן הבטיחות, וכך עשה, הרי זה נחשב מעשה ממש.

מהו האיסור בביטול 'שדה אלקטרו מגנטי'

והאף אמנם התבאר שפעולת ביטול ה'שדה אלקטרו מגנטי' נעשית מיידית לנתינת החייץ, בכוונת מכוון לכך ולא דרך אקראי. אולם, יש לדון מאיזה טעם יש לאסור זאת. הנה ראשית, שאלה זו צריכה להיות נידונה בכל הפסקת פעולה של מכשיר חשמלי (שאינו בו גוף חימום), הנעשה במתכוון להפסיקו, מאיזה טעם יש לאסור. ידועה היא דעת החזון אי"ש (שבת סי' נ' או' ט), שסובר שבסגירת מעגל חשמלי, יש איסור מן התורה של בונה או מכה בפטיש, "כיון שמעמידו על תכונתו לזרום את זרם החשמל בתמידות". ומנגד לכך בפתיחת מעגל חשמלי, יהא סותר או מקלקל. ואף כאן לשיטתו יש לאסור מפני כן. ודעת החולקים וסוברים, שאין בכך 'יצירת' דבר מה אלא פעולת שימוש גרידא, והאיסור בחיבור מעגל חשמלי הוא מוליד. שכן היא דעת שו"ת בית יצחק (שמעלקיס, ח"ב יור"ד בהשמטות לסי' ל"א). שדימה זאת לריסוק ברד ושלג בשבת, והפיכת מוצק לנוזל וכדומה. וכן היא דעת מהרש"ם בתשובה (ח"ב סי' רמ"ז). ואם כן יש לומר שסתירתו, היינו ניתוק מעגל חשמלי, תהא אסורה משום מקלקל או עובדין דחול.

מאותו דין שיש לאסור ניתוק שאר מכשיר חשמלי, יש לאסור גם בנידונו

ואם כן, אף בנידונו, שכל מטרת הנחת הכפית היא לבטל את המעגל החשמלי, יש לאסור מאותו דין של כיבוי מכשיר חשמלי, דחושבניה דדין כחושבניה דדין. והמתיר ניתוק מעגל חשמלי באופן זה, צריך להתיר גם ניתוק שאר מכשיר חשמלי ביום טוב.

ואין לטעון לחילוק ביניהם, שכאן אינו ניכר כלל ביטול המעגל החשמלי, מה שאין כן בשאר מכשיר חשמלי. שאמנם אכן כוחו הוא דל מאוד, כמה 'מילי אמפר' בודדים, מכל מקום רב חילו מכנגד, בהיותו מאפשר את זרימת הגז וההשתמשות בו ללא הגבלה. ולא רק זאת אלא הוא אוהזו בתוקף בניינו, לבלתי יחזור חזרה אל מקומו הראשון, ודאי שניכר יקרא.

ואשר על כן, מצד זה לבד יש לאסור את הנחת החייץ, בהיותו עושה מעשה ניתוק מעגל חשמלי בידיים ממש. אלא שלא זו אף זו, יש לאסור אף מצד עצם כיבויה של האש. שלא ברור הדבר שנכבית מכח גרמא, אלא מכח 'גרמי', ואבאר.

ד.

כיבויה של האש בדרך הנזכרת הוא 'גרמי' ואינו 'גרמא'

הנה, כאמור, עיקר טעם ההיתר הנאמר והנשמע בנידוננו, הוא היות שכיבויה של האש נעשה כעבור מספר רגעים למעשה נתינת החייץ, אם כן הרי זה גרמא, ו'גרם כיבוי' ביום טוב מותר. והנה, אם נתבונן היטב אינו ברור כל כך הדבר.

זאת, היות שפעולת האדם לכיבוי, אמנם הוא אינו פועל ישירות באש במעשה בידיים, כשפיכת נוזל על גבה. אולם הוא הגורם הישיר לכיבויה של האש, כאשר יתן את החייץ. הא למה הדבר דומה, לאדם האוחז חץ בקשת מתוחה הישר אל האדם, ואדם אחר נגש אליו ועקץ את ידו - היד שאוחזת את מיתר הקשת המתוח, וכתוצאה מכך נשתחררה אחיזתו ונשלח החץ. הנה פעולת זו של עקיצת היד לא תהא מוגדרת כ'גרמא' בהריגת האדם מחמת החץ, באשר גורם הוא בכך ישירות במעשהו זה, להרפיית היד, ושחרור החץ בעקבות כך. והוא מעשה ישיר וברי היזקא, ומוגדר בשל כך 'גרמי'. ואף שלא עשה את המעשה עצמו של ירית החץ, מכל מקום הוא הגורם הישיר לשחרורו ומוחלט היזקו. וזאת, על פי הגדר שנזכר בדברי התוספות (בב"ב כ"ב: ד"ה זאת אומרת), והרא"ש (בב"ב פ"ב סי' י"ז) וסיעתם, הובא בטור (סי' שפ"ו).

וכן הוא בנידוננו. באשר במעשה נתינת החייץ, גורם הוא בכך ישירות לקירור ההתקן, האוחז כעת בשסתום הקפיצי מלהשתחרר, במונעו מחום האש מלהגיע אליו. ובעקבות כך משתחרר השסתום מיידית לסגור את מעבר הגז, ולכיבויה של האש. ונדמה הוא בכך לעקיצת היד התופסת את החץ במשל הנזכר. שבשניהם אמנם לא נעשה על ידיהם המעשה עצמו עליו אנו דנים, אולם הם הגורמים הישירים היחידים, ליצירת תוצאה זו. אם זה בחץ הנשלח מאליו אל המטרה מחמת מתיחת המיתר המוקדמת, אם זה בשסתום הקפיצי החוזר אל מקומו לסגור את מעבר הגז וכיבוי האש. וכיוון שמעשה ישיר הוא וברי היזקא אינו נחשב גרמא, אלא גרמי.

אמנם, יש החולקים על הגדר שטבעו התוספות והרא"ש, וסוברים שגדר גרמי להבדילו מגרמא, אחר הוא. יעויין שיטות הראשונים השונות, המובאות בבית יוסף (חור"מ סי' שפ"ו), וכן הוא בשולחן ערוך שם ובנושאי כליו. מכל מקום לדעתם הדבר נחשב מעשה ישיר ולא גרמא.

וכסנפי לסברא הנזכרת שהארכנו בה כיאות, יש להחמיר ולאסור מלעשות מעשה זה, בעצם היום טוב.

סוף דבר יש לאסור מלתת סכין או שאר דבר, בין עגולת הכיריים לבין התקן הבטיחות הנמצא בסמוך לה, על מנת שיחצוץ ביניהם. ושעל ידי כך יחזור השסתום הקפיצי אל מקומו, לסגור את הגז, ולכבות על ידי כך את האש. שאין זה גרמא אלא מעשה ישיר בכוונה תחילה, לבטל במתכוון, את השדה החשמלי שנוצר.

ועצה טובה שמענו בהיתר הדבר, שקודם שיתן את הסכין לחצוץ, יחממה בלהבת הגז, ואז יתננה שם. שעל ידי כך נמצא שאינו פועל מיידית בביטול השדה האלקטרו מגנטי, אלא שרק כעבור מספר רגעים, יצטנן ההתקן בגרמת נתינת הסכין. ויראה שלא יחממה יותר מדי, שאז לא תכבה האש, כמו שהורה הנסיון. וכן יש ליזהר, שלא ירים את עגולת כירת הגז בנתינת הסכין, כדי שלא יהא נמצא חלילה מכבה את האש בידיים [וכיום ישנם כיריים שהתקני הבטיחות נמצאים מתחת לעיגול כירת הגז, וממילא לא שייך לכבות באופן הנזכר].

